

FUNDAMENTALS OF THE FORMATION OF ECONOMIC CONCEPTS IN ELEMENTARY MATHEMATICS LESSONS

Yulchiyeva Shahlokhon Obidjon qizi

FarDU master

Annotation: The article describes the methods and means of forming economic concepts in mathematics lessons in primary school students in schools and explaining them in an understandable way.

Keywords: period, age, economics, concept, practice, culture, mathematics, basis, formula, rul

BOSHLANG'ICH SINIF MATEMATIKA DARSLARIDA IQTISODIY TUSHUNCHALARNI SHAKLLANTIRISH ASOSLARI

Yo'ldiyeva Shahloxon Obidjon qizi

FarDU magistranti

Annotatsiya: Maqolada maktablarda boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematikada darslarida iqtisodiy tushunchalarni shakllantirish va ularga tushunarli tarzda bayon etish usullari va vositalari bayon etilgan.

Kalit so'zlar: davr, yosh, iqtisodiy, tushuncha, amal, madaniyat, matematika, asos, formula, qoida.

Hozirgi vaqtda ilimiy-texnika taraqqiyoti asrida matematika muhim rol o'ynaydi. shuning uchun keyingi o'n yilliklarda maktab matematikasini bir necha marta dasturiga o'zgarishlar kiritildi. yangi DTS va dastur bo'yicha matematikadan yangi metodik sistema ishlab chiqildi. matematika o'qitish metodikasi eng avvalo kichik yoshdagi o'quvchilarni umumiy sistemada o'qitish va tarbiyalash vazifasini qo'yadi. Umumiy metodika boshlang'ich sinf matematikasining mazmunini va tuzilishini ochib beradi, har bir bo'limni o'qitishning o'ziga xos xususiy metodlarini o'rgatadi.

Xususiy metodika matematika o'qitishning asoslangan metodlarini va o'qitish formalarini, shuningdek o'quv faoliyatlarini tashkil qilish yo'llarini ko'rsatadi. ma'lumki o'qitish tarbiyalash bilan bog'liqdir. metodika o'qitishni tarbiyalash bilan qo'shib olib borish yo'llarini o'rgatadi. Boshlang'ich matematika o'qitish metodikasi Boshlang'ich matematika o'qitish metodikasi bir necha fanlar bilan chambarchas bog'liqdir. O'qitish asosi bo'lgan matematika bilan, Umumiy pedagogika, Yosh davrlari psixologiyasi, pedagogik psixologiya va boshqa o'qitish metodikalari bilan (ona tili, mehnat, ...).

Boshlang'ich maktab matematika o'qitish uslubi otida mustaqil va nazorat ishlari, o'quvchilardan individual yozma so'rov o'tkazishning samarali vositalari yaratilgan. Ba'zi bir didaktik materiallar dasturning chegaralangan doiradagi masalalarining o'zlashtirilishini, boshqalari boshlang'ich maktab matematika kursining barcha asosiy mavzularini nazorat qilish uchun mo'ljallangan. Ayrim didaktik materiallarda (ayniqsa, oz jamlangan maktab uchun mo'ljallanganlarida) o'qitish xarakteridagi materiallar, boshqalarida esa nazoratni amalga oshirish uchun materiallar ko'proqdir. Boshlang'ich maktab matematikasida barcha didaktik materiallar uchun umumiy holat topshiriqlarning murakkabligi bo'yicha tabaqalashtirilishidir. Bu materiallarni tuzuvchilarning g'oyasiga ko'ra, o'quvchining ma'lum mavzu bo'yicha topshiriqning biror variantini bajarishi o'quvchining mavzuni faqat o'zlashtir-ganligi haqidagina emas, balki uni to'la aniqlangan darajada o'zlash-tirganligidan dalolat beradi. Amaliyotda o'qituvchilar ko'pincha biror topshiriqning variantlaridan biri boshqalaridan soddaroq yoki murakkabroq deb aytish, bundan tashqari, didaktik materiallar qanchalik san'at-korona tuzilgan bo'lmasin, ularning mazmuni va tuzilishida nechog'lik chuqur g'oyalar amalga oshirilmasin, ular bari bir barcha metodik vazifalarni juda tez hal etishga qodir emas. Shunday qilib, didaktik materiallarni o'quvchilarning o'quv materialini o'zlashtirish darajasini nazorat usullaridan biri sifatida qarash lozim. Shu bilan birga ushbu usul mazkur sinf va o'qituvchi uchun eng yaxshi usul bo'lmasligi ham mumkin. Shu sababli didaktik materiallar o'qituvchini

o'quvchilarning bilim va uquvlarini o'zlashtirish darajasini aniqlash imkonini beradigan individual tekshirish uchun ishlar matnini tuzishdan xalos eta olmaydi. Shunday qilib, o'zlashtirish darajasi tushunchasini tahlil etish va uning mazmunini aniqlash zarurati yuzaga keladi. O'quv materialini o'zlashtirish darajalari ajratilishi va ular mazmunining tasnifi biror darajada shartli ekanligini qayd etamiz. Bunga bir qator sabablar bor. Birinchidan, o'quv materialini o'zlashtirish darajasi tushunchasining umumiyligi va murakkabligi sababli o'zlashtirish darajalari har birining mazmunini faqat sxematik tavsiflash mumkin. Ikkinchidan, sanab o'tilgan darajalarning har biri boshqa darajalarning elementlarini o'z ichiga oladi. Masalan, asliga tiklash darajasi berilgan materialni ma'lum chegaralarda (to'la va chuqur bo'lmasa ham) tushunishni taqozo etadi; materialni tushunish mazkur bilim va malakalarni hech bo'lmaganda ancha cheklangan nostandart holatlar to'plamiga ko'chirish imkonini beradi. Uchinchidan, bu darajalardan har birining mazmunini tavsiflash uchun standart va nostandart masalalar (holatlar) tushunchalaridan foydalanildi. Standart masalalar (holatlar) deyilganda bevosita yangi materialni o'zlashtirish uchun yechiladigan tipik masalalar tushuniladi. Shu sababli "standart masala" atamasi biror masalaga nisbatan, bunday tipdagi masalalar yangi mavzuni o'rganishda yechilgan-yechilmaganligini bog'liq ravishda qo'llanishi mumkin. Yangi to'plangan bilimlarni rivojlantirishni talab etadigan yangi turdagi masala nostandart masala deb ataladi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisining metodik tayyorgarligi deyilganda, biz uni ilmiy dunyoqarash asosida matematika o'qitish metodikasi bo'yicha umumiy psixologik-pedagogik va matematik tayyorgarlik bilan uzviy bog'lanishda tayyorlanishni tushunamiz. Bunday tayyorlanish vazifasiga matematikadan boshlang'ich ta'lim sohasida ma'lum bilim va malakalarni egallash hamda o'quvchilarni o'qitish orqali tarbiyalashni o'zlashtirishi kiradi. Metodik tayyorgarlik boshlang'ich sinf o'qituvchisini tayyor-lashning tarkibiy qismi bo'lib, uning ta'lim-tarbiyaviy faoliyatidan ajralgan holda qaralishi mumkin emas. Ikkinchi tomondan, boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish birinchi bosqichdir, ya'ni o'quvchilarni navbatdagi maktab matematika kursini o'zlashtirishga tayyorlash bosqichidir yoki matematikadan tayyorligidir. Matematikadan boshlang'ich ta'limning bu ikki jihati (boshlang'ich ta'limning tarkibiy qismi va matematika oldi tayyorgarligi) metodikada o'zining munosib aksini topishi lozim. O'quvchilarning 6—10 yoshli davri eng muhim fikrlash tuzilmalarining shakllanishida mas'uliyatli palla ekanligini psixologlar isbot qilishgan. Mana shu paytda shakllantirilmagan qobiliyatini keyinchalik tiklash juda qiyin. Shu sababli boshlang'ich ta'lim metodikasining, xususan, matematikadan boshlang'ich ta'lim metodikasining asosiy vazifalaridan biri — o'qitishning sama-radorligini oshirishni ta'minlashda o'qitishning o'quvchilar aqliy rivojlanishlariga ta'sirini jadallashtirishdan iborat. Matematikadan boshlang'ich ta'lim-tarbiyaviy vazifalar nazariy bilimlar tizimi asosidagina hal etilishi mumkin. Bu ilmiy dunyoqarash, psixologiya, didaktika, matematika va matematika faning xususiyatlarini o'z ichiga oluvchi metodologik o'qitish nazariyasi (matematika didaktikasi)dan iborat. Biroq birgina nazariy bilimlarning o'zi, har qanday boshqa tayyorlanish kabi yetarli emas. O'qitishning ma'lum mazmuni va o'qituvchilarning aqliy faoliyati saviyasi bilan ta'sirlanadigan eng oqilona usullarini tiklash va qo'llanishini bilish, darsga tayyorlanishda yoki darsning o'zida yuzaga keladigan aniq uslubiy vazifalarni hal etishda zarurdir. Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning aqliy qobiliyatlarini rivojlanishiga asos solinishi sababli boshlang'ich sinf o'qituvchisi uchun o'quvchilarning aqliy faoliyati darajasi va imkoniyatini bilish hamda hisobga olish, muhimdir. Kelgusidagi amaliy faoliyat uchun xususiy, amaliy, o'quvchilar mustaqil ish natijasida, xususan, seminar, amaliy va laboratoriya ishlarida matematika o'qitish metodikasida bajariladigan ishlar orqali egallanadi. Amaliy mashg'ulotlarga tayyorlanish va unda yuzaga keladigan hamda nazariy bilimlardan foydalanilishni talab etadigan turli-tuman uslubiy masalalar yuzaga keladi. Uslubiy masalalar har bir darsda namoyon bo'lib, shu bilan birga, odatda ular bir qiymatli yechimga ega emas. Darsda yuzaga kelgan uslubiy masalalarning eng to'g'ri yechimini o'qituvchi tez topa olishi uchun har tomon-lama tayyorgarlikka ega bo'lish talab etiladi. Shu sababli mazkur qo'llanmada keltirilgan uslubiy masalalar va shular jumlasidan, dars jarayonida bevosita yuzaga keladiganlari ham iloji boricha turli usullar bilan hal etilishi lozim. O'quvchilarning xato javoblari natijasida yuzaga keladigan uslubiy masalalarga alohida e'tibor berilishi lozim. Xatolar mohiyatini aniqlash va tushuntirish muhim ta'limiy vazifadir. Maktabgacha yoshdagi o'quvchilar uchun o'yinlar muhim ahamiyatga ega. Bular — o'yin uchun o'qish, jiddiy tarbiya shaklidir. Bu kichik yoshdagi maktab o'quvchilari uchun ham ma'lum darajaga ega. Boshlang'ich ta'lim uslubiyoti bu xususiyatlarni hisobga olmaydi. O'yindan o'qitish vositasi sifatida

mutlaqo foydalanilmaydi. Mavjud didaktik o'yinlar, mantiq ilmi va matematika nuqtayi nazaridan mazmunan yetarli emasligi sababli ulardan kam foydalaniladi, shu bilan birga boshqa yo'l bilan o'rganilgan materialni faqat mustahkamlash vositasi sifatida qo'llaniladi.

O'quvchilarni 6—7 yoshdan o'qitishda o'ziga xos muammolar yuzaga keladi. Sanoqni o'rganish, qo'shish va ko'paytirishni birinchi bosqichda o'rgatish (yigirma ichida), boshlang'ich ta'limning asosiy vazifasi bo'lib kelgan. Biroq bu vazifa yagona bo'lmasdan, balki o'quvchilarni matematikani o'rganishga yanada kengroq va har tomonlama tayyorlash ishining tarkibiy qismi bo'ladi.

Foydalangan adabiyotlar ro'yhati

1. Jalolova, M. (2021, May). SENSORY DEVELOPMENT IN PRESCHOOL AGE. In Archive of Conferences (Vol. 25, No. 1, pp. 153-157). Conferences (Vol. 25, No. 1, pp. 153-157).
2. Джаололова, М., Рахманова, Э. Ю., & Косимова, Х. Н. (2021). ВОСПИТАНИЕ СЕНСОРНОГО ВОСПРИЯТИЯ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА. Scientific progress, 1(6).
3. Djalolova, M., & Mamajonova, S. (2020). THE PROBLEM OF LEARNING CREATIVE THINKING IN PRESCHOOL CHILDREN. Theoretical & Applied Science, (4), 176-178.
4. Djalolova, M., & Karimov, D. (2020). DEVELOPING CREATIVE THINKING IN CHILDREN. In Психологическое здоровье населения как важный фактор обеспечения процветания общества (pp. 250-253).
5. Djalolova, M., & Omonov, S. (2019). Development of creative thinking in children. Proceedings of The ICECRS, 4.